

[11 Mayıs 2000 tarihinde Fakültemizde verilmiş konferans metnidir.]

Prof.Dr. Mehmed Said HATİBOĞLU*

Talebe arkadaşlarım, pek muhterem Erzurumlular. Benim gibi birisinin sizleri buraya kadar getirtmiş olmasından tedirginlik duymaması mümkün değildir. İnşallah sizlere hayırlı birkaç söz söylerim de, bu endişemi bir nebze gidermiş olurum. Hepiniz hoş geldiniz.

Hamdolsun Türklerin İslâmiyete girişlerinden, İslâmîla müşerref olmalarından bu yana bin küsur sene geçti. Ve bu mukaddes İslâm'ı tebşir vazifesinin öncüleri arasında, sizlerin ecdadı vardı. Rasûlullah (a.s.)'in bütün insanlık âlemine tebliğ buyurdıkları Kur'an-ı Kerim'inin de ifade ettiği gibi Allah, Rasulünü hidayetle, ve bütün dinlere hakim olmak üzere gönderdi. Bizler bu hâkimiyetin Cenab-ı Hakk tarafından vazedilmiş kati bir hüküm olması hasebiyle, er geç gerçekleşeceğini söylemekte haklıyız. Ama hepimiz de hâl-i hâzır durumda yaşatmaktan üzüntü duyuyor ve soruyoruz: Niçin hâlâ İslâmiyet bütün dinlere hakim olmuş, dünyayı hidayetiyle kaplamış bir durum sergilemiyor?

Bu soru üzerinde kafa yoran geçmiş alimlerimizin, hemen hemen müştereken ifade ettikleri bir husus vardır: "Bu hedefe hâlen ulaşılamamış

---

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi.

olmasındaki bütün mesuliyet, İslâmda değil, müslümanlardadır. Dolayısıyla, dinlerine hakkıyla sahip olamamış, onun emirlerini hakkıyla yerine getirememiş bir ümmetin dinlerinden şikayetçi olmaya hakları yoktur” demişlerdir. Bizler bu günün Anadolu müslümanları olarak, ki bu benim acizane kanaatimdir, dünya müslümanlığının temsilcisi durumundayız. Dünya müslümanları arasında, en fazla kur’ânî hedefi gerçekleştirecek nesil, bizim neslimiz olmaktadır. Ben bundan şahsen iftihar duymaktayım. Göremeyecek olsak bile bizim çocuklarımız, bizim nesillerimiz bu neticeye doğru hızla yürüteceklerdir. Yeter ki dinimizin iki kaynağı temel iki kaynağı durumunda olan Kur’an-ı Kerim ve sünnetin prensiplerini hakkıyla ortaya koyma imkânını bulabilelim.

Kur’an-ı Kerim, bize ne getirdi? Rasûlullah (a.s.) bize Allah’ın dini olarak neyi talim etti? Burada Kuran’ın orijinal metinlerini sunmaya lüzum görmüyorum, ekserisi ilahiyat mensubu zannediyorum dinleyicilerimin, mealen arzutmeye çalışayım: Cenab-ı Hakk bu dini kendisine layık kul yetiştirmek için gönderdi. İnsanları niçin yarattı? Kendisine layık olmalarını gerçekleştirmek için yarattı. Peki bu kendisine layık kul olabilmenin yolu ne, bunu da gösterdi. Bu yol, ilim ve ahlak yoludur. İlimsiz, cehaletle Hakka hakkıyla kul olabilmek mümkün değildir. Onun içindir ki Kur’an-ı Kerim’in pek çok yerinde, ilme en üstün değer verilmiş, bilenlerle bilmeyenlerin bir olmadığı defaatle tekrarlanmıştır. Benim acizane kanaatime göre biz, bu ilmî üstünlüğü hakkıyla gerçekleştiremediğimiz içindir ki, bugün Kur’an-ı Kerim’in, sünnetin ruhundan oldukça uzak bir yerde bulunuyoruz. İnşallah memleketimizde kurulmuş ve sayıları oldukça artmakta olan ilahiyat fakültelerimizin müsbet mesailerini neticesinde, bu seviye düşüklüğümüz tezelden kapatılacaktır. Benim şahsen kırk altı senelik bir intisabım var talebeliğimden itibaren üç beş sene Avrupa’daki çalışmalarımı hariç bırakırsak, kırk küsur senedir fakültedeyim, Ankara ilahiyat fakültesinde. Ve bu

müddet zarfında edindiğim kanaati ana hatları ile siz kardeşlerimle paylaşmak istiyorum.

Cenab-ı Hakk bizlere iki dünya gösteriyor. Birisine muvakkat el-hayatuddünya diyoruz, ikincisine el hayatulâhira diyoruz. İki dünyası var insanoglunun. Birincisi dünya, halen yaşamakta olduğumuz dünya hayatı, ikinci ebedi dünyanın hazırlayıcı safhasını teşkil ediyor. Hadis haline de getirilmiş olan bir kelam-ı kibarda “eddünya mezraatulahira” denilmektedir. Yani ahiretin kazanılma yeri dünyadır, dünya âhiretin tarlasıdır. Ne demek bu? Bu demektir ki, biz eğer, ahirette güzel bir yer istiyorsak bunu, bu güzel mevkii; dünyada hazırlamakla mükellefiz. Bu temel Kur’ani prensiplerden birisidir. Bununla ilgili olan pek çok ayet vardır. Dünyada ne yapıyorsak ahirette onu bulacağız. Dünyada kazanılmamış bir faziletin, bir değer ahirette bulunması mümkün değildir. Burada ne işlemişsek onu bulacağız. O bakımdan, dünya hayatının her safhası, her çeşit dünyevi meşgale, bizim Kuranımızın bize emrettiği bir değer teşkil etmektedir. Bundan neyi kastediyorum. Bundan, bu günün hıristiyanlığının anladığı manada bir din telakkisinin İslâmiyette olmadığını kastediyorum. İslâmiyet mabede hasredilmiş bir din değildir. İslâmiyet yaşanacak bir dindir, bu hayatın dinidir. Bu hayatta gerçekleştirilmemiş bir dini değer ahirette karşılığını bulmak hayaldir. O bakımdan dünya hayatının her safhasında yaptığımız her işin müspet veya menfî bir İslâmi değeri vardır. Ki bunu ifade eden pek çok âyet bulunmaktadır. Ben bunları sayarak sizin vaktinizi almak istemiyorum. Fakat şuna dikkatinizi çekmek istiyorum. Cenab-ı Hakk Kur’an-ı Kerim’in pek çok yerinde insanlara, müminlere hitab ediyorken “innellezine âmenû ve amilussâlihât” diyor. Nedir bu? Yani iman edenler ve salih amel işleyenler. Bunların beklediği makam, ikinci dünya hayatında, ahiret hayatında beklediği makam, en yüksek makamdır. Biz amel-i salih der geçeriz. Amel-i salih aslında nedir? Amel-i salih demek, insanlığa hemcinslerine, Allah’ın yarattığı bütün

varlık alemine karşı hayırlı hizmette bulunmak demektir. Kur'an-ı kerim'de Cenab-ı Hakk, "hayırlı işlerde yarışın" buyuruyor, "şerlerden uzak kalın" diyor, "salih amel işleyin" diyor, "hasen işlerde güzel işlerde bulunun" diyor ve "bunların zıddı olanları işlemeyin" diyor. Fakat bunları söylüyorken, misallerini veriyor fakat bir liste vermiyor elimize, yani, "salih amel, hayırlı amel, güzel amel şunlardan ibarettir, bunların dışında başka salih amel yoktur" diye bize bir liste vermiyor. O zaman, o zaman bundan neyi kastediyor Cenab-ı Hakk? Yapılan her türlü hayırlı amelin Kur'anın emrettiği bir amel olduğunu belirtmek istiyor. Ben size sesimi ulaştırabilmek için şu mikrofonu kullanıyorum, değilmi? Mikrofonu düşünmek ve gerçekleştirmek salih bir amel midir? Kötü bir amel midir? desem ne cevap vereceksiniz? Hoca bu mikrofon olmasa sesini duymayacaktık, diyeceksiniz. Demek ki bu, sesi ulaştırma hayırlı hizmetinin bir âletidir. Şimdi bu hayırlı hizmet, Kur'an-ı Kerim'in emrettiği bir hizmet olmuyor mu? Oluyor. Bunu yapmak Kur'an ın emrettiği bir işi yapmak olmuyor mu? Pekala oluyor. Ben gözlüğümü unutmuş gelmişim. Burda belki okuyamayacağım bazı şeyleri. Ama gözlük takıp gelseydim ve deseniz idi bana: bu senin gözlüğün hangi fıkıh kitabında yazılı hangi tefsirde yazılı, hangi hadis kitabında yazılı, deseydiniz. Ben hiç cevap veremezdim. Ama derdim ki bu gözlüğü yapmak, Kur'an'ın da sünnetin de emrettiği bir iştir. Ama bunlar hıristiyan düşüncesinde dini bir şey midir? Değildir. Bizim telakkimizde dinidir, İslâmîdir. Niçin İslâmîdir? Dikkat çekmek istiyorum gençlerimizin zihnine iyice yer etmesi bakımından. Çünkü "innellezine amenu ve amilussalihat" denen ayetlerin içine giriyor bütün bu eylemler ve bütün bu işler. Rasûlullah (a.s.) bu ayetleri en iyi anlayan ve en iyi tatbik eden, şahıs planında, en yüksek şahsiyettir. Ve onun bize sunduğu sünnet kültüründe böyle misaller vardır. Ve bu ayetlerin izahı sadedindedir. Hadis hocalarımız bilirler, bir hadis okuturlar: Rasûlullah buyurdu ki "iman yetmiş küsür şubedir, bunların en küçüğü yolda gördüğümüz bir taşın

alınıp kenara konmasıdır” şimdi bir taşın veyahut atılmış bir süprüntünün alınıp yolun temizlenmesi vazifesini kim yapıyor? Bu vazifeyle mükellef olanlar tanzifatla meşgul işçilerimiz değil mi? Bu işçilerimizi Rasûlullah (a.s.) imanın bir şubesini yerine getiren vatandaş olarak değerlendiriyor. Tanzifat memuru diye bir sınıf var mıydı bizim fıkıh kitaplarımızda? Böyle bir sınıf yok. Ama bu günün bu sınıfı tamamıyla Kur’an ve sünnetin emrettiği işleri yapan hizmetliler durumundadır. Sa’d ibn Vakkas hazretlerine Rasûlullah buyurmuş ki “her türlü hayırlı salih amel, imanın bir cüzüdür, İslâmın bir emridir. Hatta hanımına verdiği bir kaşık yemek dahi İslâmın emri cümlesinden bir vazifedir” buyurmuşlardır. Hanımının ağzına yemek vermek dahi İslâm imanının, İslâm ahlakının bir vazifesi olmaktadır. Şimdi bunları söyledikten sonra, Kur’an’ın muhtevasına eğildiğimiz zaman biz sadece manevi değerlerle, hükümlerle değil, bu umumi istikametteki ahlaki nizamın cemiyet içindeki tecellileri ile ilgili hükümler de görüyoruz. Bu çerçevede, İslâmiyeti bizlerden evvel tetkik etmek durumunda kalmış batılı İslâmologların, şarkiyatçılar dediğimiz alimlerin de ifadeleri ile sabittir ki, İslâmiyet bir dünyevi dindir. İbadetleriyle, ahlakıyla, dünyevi nizamı ile dünyevi vasıfta bir dindir. Şimdi aklıma geldi diyanette bir hocamızla konuşuyorduk. Dedim ki ona, bizim dedim namazımız, abdestimiz, orucumuz bile dünyevidir. Hoca önce biraz şaşırды tabii, pek çokları gibi, bu fiilleri uhrevî vasıfda görmeye şartlanmışdı. Nasıl olur hocam? Dedi. Sordum kendisine: âhirette günde kaç rekat namaz kılacağız, eğer cennete gitmemiz nasip ise? Cevaben: Namaz yok orda dedi. Namaz nerde var dedim. Dünyada. Dedi. Öyleyse dünyada olan şey dünyevidir. Devam ettim: ne kadar oruç tutacağız? Oruç da yok dedi, ha oruç nerde, burda dünyada. Bunu çoğaltabilirsiniz. Şimdi dünyada biz bunları niçin yapıyoruz? Niçin namaz kılıyoruz. Niçin oruç tutuyoruz niçin hacca gidiyoruz. Niçin zekat veriyoruz. Bizi Allah’a layık kul olmaya bunlar sevkedecekler de onun için. Estaizübillah, “innesselate tenha anil

fahşai velmünker” değil mi? Namaz insanı fuhşiyattan, yani her türlü çirkinliklerden münker işlerden alıkoyar. Yani onları yapmayın der diyor. Yani namaz kılan bir adam bu tür işleri yapmaz. Peki bu işler nerede var? Ahirette mi var bu işler. Bu dünyada var. Demek ki bu dünyada namaz kılıp da kötü işlerden fena işlerden uzak kalmayan bir adamın namazında hiçbir hayır yoktur. O namaz kılıyor değildir. Kur’an-ı Kerim’de “terazileri doğru tutun” diyor. Teraziler ahirettemi tutulacak? Terazi bu dünyanın işidir. Cenab-ı Hakk “ya eyyühellezine amenü kulu kavlen sedida” diyor. Ey iman edenler doğru söz söyleyin diyor. Doğru sözü biz ahirette mi söyleyeceğiz. Bu dünyada mı? Bu dünyada söyleyeceğiz. Bu bakımdan Kur’an-ı Kerim’in mesajı insanı dünyada adam etmeye yönelik mesajdır. Bu böyledir. Fakat son zamanlarda, biliyorsunuz, her şeyimizi her işimizi dini kitablara dayandırarak yapmaya kalkanlar çıktığı için, bazı yüksek mevkide bulunanlar, İslâmiyeti mabede hasretmek gibi bir düşünceye sahip oldular, hatta bir siyasi büyüğümüz, dedi ki millete hitaben; sizin dedi camiye gitmenize engel olan mı var. Sizi namaz kılmaktan alıkoyan mı var? Yok, öyleyse İslâmiyet bu ülkede yaşanıyor. Dedikleri bir kısmıyla doğru, bir kısmıyla eksik. İslâmiyet sadece mabedde yaşanan bir din değildir. İslâmiyet hayatta yaşanacak cemiyette yaşanacak bir dindir. Bu bakımdan ben size burada belki açıklayıcı olur diye, kendi alimlerimizden değil, batılı alimlerden birkaç metin sunmak istiyorum. İslâm Ansiklopedisi’nin, Gayr-ı müslim âlimlerin hazırladıkları İslâm Ansiklopedisi’nin mescid maddesini yazan Pedersen ismiyle meşhur bir alim vardır. Bakın ne diyor: “İslâmın mahiyeti icabı din ile siyaset bölünmez bir bütün teşkil etmekte idi. Her iki sahağa da aynı şahıs, hükümdar ve baş idareciydi. Ve aynı bina yani cami çe, siyasi ve dini faaliyetin merkezi idi.” İşbu Pedersen Hz. Peygamber zamanındaki mescidin fonksiyonunu böyle izah ediyor. Meselâ meşhur Goldziher yahudi asıllı büyük bir alimdir. “İslâmın dini kanunu şeriatı diyor, medeni, cezai, anayasal olsun, hukuki hayatın bütün

dallarını içine alır.”yani ona göre, şeriatın uğraşmadığı hiçbir mevzu yoktur. Birkaç sene önce vefat etmiş gene yahudi asıllı Amerika’da yaşayan Goiten diye meşhur bir alim vardır. O şöyle diyor: “Herkesin bildiği gibi şeriat, akitler ve miras kaideleri gibi sırf hukuki meseleler ile namaz ve oruç gibi dini vazifeler arasında bir fark gözetmez. Hepsi kudsi hukukun bir parçasıdır.” Halen hayatta olan Montgomery Watt: ise “Bir müslüman için din hayatın her yönünü içine aldığı halde, sıradan bir Avrupalı hıristiyan için religion (din) hayatın ancak küçük bir bölümünü içine almaktadır” diyor. Ve siz bu kabil beyanları ilâ nihaye çoğaltabilirsiniz. İsterseniz. B. Lewis’den de bir nakil de bulunayım size. Bunu aldığım eser: İslâmın Siyasal Dili diye türkçeye tercüme edildi: “Kutsal İslâm hukuku olarak adlandırabileceğimiz şeriat, insan hayatı ile ilgili bütün konuları kapsar ve bu nedenle de doğal olarak, devlet idaresinin işleyişini bütün yönleriyle ele alır”. Şimdi bunlar, İslâmiyeti yakinen tetkik etmiş, bizim kendi kaynaklarımızdan tetkik etmiş batılı şarkiyatçıların beyanlarıdır. Peki bunların dedikleri bu şeriatın ne menem bir şey olduğu üzerinde bizim açık bir bilgimiz var mı? Nedir şeriat? Şeriat İslâmın hukuku demek. Cenab-ı Hakka karşı insanların bir vazifesi vardır, insanın insanla ilişkisi vardır, insanın çevresi ile ilişkisi var. İnsanın insanla olan ilişkilerini tanzim eden bölüme biz genellikle İslâm hukuku veya şeriat diyoruz. Bu şeriat dinin bir bölümünü teşkil ediyor. Din her şeyi kapsıyor ama şeriat dinin hukuki tarafını diyelim. Şimdi hukuki mevzuat üzerinde, biz bu gün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak ne durumdayız? Bunları bir üniversite hocası olarak açıkca konuşmakta yarar görüyorum. Ben bilebildiğim kadarıyla burada konuşurum, eğer yanlış söyler isem, lütfen ikazda bulunmak sizin vazifenizdir. Söyliyeyim yanlışsa düzeltiniz. Ben burada bildiğimi anlatmakla vazifeliyim. Üniversite özgürlüğü bu demektir. Evet, bu kanunların Peygamber Efendimiz zamanındaki durumundan başlayalım. Kur’an-ı Kerim’in pek çok ayetinde, Kur’an’ın emirlerini tatbik etmekle mükellef

olunduğu beyan edilir. Rasûlullah (a.s.)'a hitaben; "li tahkûme beynennasi bima enzelallah" yani Allah'ın inzal ettiği ile hükmedeceksin diyor. Demekki Rasûlullah (a.s.) aldığı risalet vazifesinin gereği olarak. Kur'an-ı Kerim vahiylerini ümmete, topluma nakletmek, aynı zamanda o hükümleri tatbik eden bir siyasetçi olmak, devlet başkanı olmak durumundadır. Ona bu emri bizzat Kur'an-ı Kerim veriyor. İş bu Kur'an'da insan hayatıyla ilgili pek çok mevzuat vardır. Hepsi olmamakla beraber, oldukça hukuki hüküm vadır. Ankara Hukuk Fakültesi hocalarından, rahmetli oldu, Şakir Berki hocamızın "Kur'an'da hukuk" isimli kitabına bakabilirsiniz.

Ben Diyanette Din İşleri Yüksek Kurulu'nda vazifeliyken Riy'aseti Cumhur makamından bize bir soru tevcih edildi. "Kur'an-ı Kerim'in hükümleri ile bu günkü medeni kanunlarımız çatışır mı?" şeklinde, Ben şahsen bir müsvedde hazırladım. Buraya almışımıym bilmiyorum yani bir misal olmak üzere, belki huzurlarınızda ifade etmekte fayda vardır. Müsvedde burdaymış. Evet gerçeği inkâra mahal yok. Hâlen Diyanet İşlerinin senelerdir yayınlamakta olduğu Kur'an mealleri de dahil olmak üzere, bütün meallerde, bugünkü Türk Hukuk mevzuatıyla çatışan Kur'an hükümleri mevcuttur. Mesela, süt kardeşle evlenmek, Kur'an-ı Kerim'e göre haramdır. Ama bizim medeni kanunlarımıza göre helaldir. Hiçbir mahzuru yoktur. Çok hanımla evlenmek, Kur'an-ı Kerim'e göre caizdir, bu günkü kanunlara göre yasaktır. Hırsızlık yapmış kadın ve erkeğin, muayyen şartlar teşekkül ettiği takdirde, ellerinin kesilmesi Kuran ın emridir, ama bugünkü kanunlarımızda el kesmek diye bir ceza yoktur. Zina eden kadın ve erkeğin Kur'an ayetlerine göre cezası, işte dayaktan recime kadar gider, fakat bu günkü kanunlarda böyle bir hüküm yoktur. Miras hukuku mevzuunda Kur'an-ı Kerim'in kızla erkek arasındaki ayırımını biliyorsunuz, ama bugünkü kanunlarda böyle bir farklılık yoktur, eşittir. Bunları çoğaltmak mümkün. Bu misallerden, misal olsun için verdiğimiz bu maddelerden anlaşılacağı üzere,

Kur'an ve sünnetin bu neviden hükümlerini hayata geçirmek isteyen birisi, laik devletin kanunlarıyla çatışır hale gelecektir. Bu kaçınılmazdır. Mesela birisi dese ki; benim malımı çaldılar ben hırsızın elini kesmek istiyorum, Kur'an bunu emrediyor dese bunu yapamaz. Kur'an serbest bırakmış, ben dört hanıma kadar alacam dese, buna kanun manidir. Sözü uzatmaya lüzum yok. Gerçek durum nedir? Kur'an'ın getirdiği bazı kanunlarla zamanın kanunlarının çatışıyor olduğudur değil mi? Evet, peki bu çatışmanın içinden çıkabilmenin çaresi yokmudur. İşte bunu düşünmekle vazifeliyiz biz. Yani ne yapacağız halimiz ne olacak? Kur'an'ın emrini yapmaya kalksan, laik kanunlar sana mani oluyor. Laik kanunları tatbik etmeye kalksan Kur'an'a muhalif düşüyorsun. Memleketimizde günümüzün en aktüel meselesi kızlarımızın başındaki örtüdür mesela değil mi? Kızlarımız ne diyor. Bunun diyor yerini biz Kur'an da buluyoruz. Var, emir var. Takacak ama meclisimizin çıkardığı kanunlar buna müsaade etmiyor. Değil mi, bir çatışma yok mu? Var. Var da, bu kızlarımız, baş örtüsünü müdâfaa ediyorlar. Edebiliyorlar ve bunu neye dayandırıyorlar. Bu demoktarik hakkımızdır, bize verilmiş bir hakdır diyebiliyorlar da, hiçbir zaman hırsızın cezası elini kesmektir, hırsızın elinin kesilmesini istiyoruz diye bir talepte bulunmuyorlar, değil mi? Halbuki her ikisi de Kur'an'ın emridir. Bunun çaresi ne? Bunun çaresini her şeyden evvel düşünmek durumunda olan, ilahiyat mensuplarıdır. İslâm kaynaklarını tetkik etmekle vazifeli olan kişilerdir. Bizim bu sahada ne gibi bir çözüm getirebilme imkanımız vardır? En ciddi sual budur. İslâm dünyasının bu gün maruz kaldığı en büyük problem budur. Bu problem sadece Türkiye'nin meselesi değildir. Bu bütün İslâm devletlerinin meselesidir. Ama bu gün İslâm devletleri, bu meseleyi çözümlenmede henüz birkaç adım bile atabilmiş değildir. Burada yeri gelmişken Aişe bnt. Şâfi isimli meşhur bir Mısırlı hanım âlimin tesbitini kısaca nakledeyim: 1972'de Kazzafi o zaman İslâm'ın liderliğine soyunmuş bir devlet başkanı, bunları Kahire'de toplamış. İslâmın meselelerini

halledecek. Şimdi bu Aişe bnt. Şâtî vefat ettiğini işittim. Doğrumudur bilmiyorum, Kazzafî'ye hitaben şunları söylemiş: "Ben diyor Kur'an medresesinden yetişmiş bir kimse olarak konuşuyorum. Senin takdim etmek istediğin İslâm, korkarım onlarca bilinmez ve mechul kalır. Bizim buradaki yani Mısır'daki İslâm başka, Fas'ta, Tunus'ta Cezayir'de başka, Suudi Arabistan'da başkadır. Herkes İslâmı kendisine göre anlıyor. Bir sene önce Trablus'ta katıldığım müslüman alimler toplantısında diyor topu topu hepimiz elli kişi idik. İslâm alimleri toplanmış elli kişi. Hepimiz de İslâm adına konuşuyorduk. Kainat, hayat, tabiat konularında, bunlar karşısındaki durum ve münasebetlerimizin tesbitinde görüşte, düşüncede, zihniyette birbirine benzeyen ne vardı aramızda? Hiç. Evet, geçen yıl İslâma davet cemiyetinin tertib ettiği kongrede, düşünce itibariyle birbirine benzeyen iki kişi göremedim diyor. Peki bu hanım allamenin diyelim, bu tesbitinin sebebi nedir? Bu tesbitinin vardığı bir tek nokta vardır. Demek ki bu gün İslâm alimi geçinenlerimiz daha müşterek bir İslâmın tarifinde birleşemiyorlar. Niçin birleşemiyorlar? Çünkü kültürleri yeterli değildir. Kültür noksanlığımız var. İslâm kültürünü tamamiyle kavramış bir halimiz yok. Şimdi bu noktada müsadenizle söylemek zorundayım. Niçin yok? Biz Rasûlullahdan bize intikal eden malzemeyi ilk asırdan itibaren yazıya geçirmeye ve problemlerimizi yazılı kitaplar haline getirmeye başladık. Başta belirttiğim İslâmî çerçeve içinde, dünyanın bütün meselelerini İslâm'ın meselesi addeden alimlerimiz, her meselenin hükümlerini kendi kültür seviyelerine göre tesbit etmeye başladılar. Kur'an üzerinde olsun, hadis üzerinde olsun. Bugün bir ciltlik bir Kur'an-ı Kerim var elimizde. 6. asrın bir alimi İbn Akıl'ın tefsirde 400 ciltlik bir eser vucuda getirdiği yazılmaktadır. Bir tek alimimiz 400 cilt tefsir yazmış. 3. asra bakalım, Taberi'nin bu gün elimizde bulunan tefsiri 30 cilttir. Bir ciltlik bir Kur'an-ı Kerim'in izahına hasredilmiş ciltleri toplasanız bu salon almıyacak. Bu gün vasıl olduğumuz 1400 senesinde, İslâm kitabıyatı dediğimiz o malzeme emin

olun, tetkik ve inceleme açısında vüsatimizin çok çok üzerindedir. Bugün İslâm alimî geçinenlerimiz, neyle yetinmek durumunda oluyor. Alıyor birkaç kitap, onu okuyor, ondan sonra fetva vermeye kalkıyor. İşte çıkmazımızın birinci sebebi bu. Biz ne zaman kendi kültürümüzü tanıyacağız, muhasebeden geçireceğiz, o zaman müsbet bir noktada birleşme imkanımız olacak. Ki bu gün tanzimattan sonra meşrutiyetle hızlanan İslâmî düşünce akımları sonunda, Kur'an-ı Kerim mevzûunda birçok cereyanlar vucuda geldi. Ve dediler ki, bir kısmı gayet muhafazakar Kur'an ve sünnetin bize getirdiği hiçbir hükümde değişme olmaz. Bunlar kıyamete kadar bakidir. İkinci kısım, bunun çıkmaz yol olduğunu gören ikinci kısım, yahu dedi, etmeyin kılmayın Kur'an ın her hükmü kâbil-i tâtbik değildir. Bir alemşumul, her zaman geçerli olan kısmı vardır, bir de mevzii durumda olan, mahalli değer taşıyan kısmı vardır, bari bunu ayıralım. Öteki üçüncü bir kısmı da dediler ki, hiçbir zaman böyle bir hareketle, kurtuluşa erişilmez. Yapılacak tek şey batı kanunlarını getirip tatbik etmektedir. Kurtuluşumuz bundadır. Bu üçüncü kısmı ilahiyatçıların ve müslümanların kabul etmesi mümkün değildir. Ama ikinci kısım üzerinde, sizlere sunmak istediğim bir kaç misal hakkında fikrinizi almak istiyorum. Gerçekten de biz bu gün Kur'an-ı Kerim'in bazı hükümleri mahalli değerdedir dediğimiz zaman, bazı vatandaşlarımız, bunu Kur'an'a hakaret olarak telakki ediyorlar. Halbuki hiç böyle bir durum yoktur. Bu husûsu bir parça açıklamakda yarar görüyorum:

Biz İslâmî değişim süreci konusunda vaktiyle bir panel düzenledik. Ankarada rahmetli Turgut Özal da iştirak ettiler. Bendeniz idare ediyordum paneli. Benim kulağıma eğildi ve nelere ağırlık vereyim? Konuşmama esas alacağım bir misal söyle bana dedi. O an aklıma şu geldi, efendim, dedim, sayın C. Başkanım, meselâ Kur'an-ı Kerim'de estaizu billah "ve aiddü lehum mastatâtum min kuvve" yani düşmanlarınıza elinizden geldiğince kuvvet hazırlayın buyuruyor. Kuvvet hazırlama emri veriyor. Bu emir alemşumuludur. Ne

zaman düşmanınız varsa onlara karşı kuvvetli olmak müslümanın vazifesidir. Bu ayetin devamında Kur'an-ı Kerim'de "ve min ribâtilhayl" diyor. Yani süvari kuvveti hazırlayın diyor. Tamam dedi anladım meseleyi. Neyi anlamıştı Özal rahmetli? Şimdi desek ki Kur'an-ı Kerim suvari kuvveti hazırlayın diyor, öyleyse bizim ordumuz suvariden ibaret kalsın, uçağa tanka şuna buna hiç ihtiyaç yoktur, demeye kalksak hiçbir müslümanın bu teklifi kabul etmesi mümkün müdür? Hiç birimiz etmeyiz. Ne deriz o zaman, o zamanın kuvveti suvariden ibaretti. Onun için Allahu azimuşsan da böyle demiştir. Tank hazırlayın, uçak hazırlayın deseydi kim ne anluyacaktı? Şimdi biz bu noktada Kur'an'ın "ve min ribatilhayl" ifadesini mevzii değerinde sayarsak, günah mı işlemiş, yanlış mı yapmış oluruz?

İbadet mevzularında da bir misal vereyim. Oruçtan bahsediyorken Cenab-ı Hakk Kur'an da, sizden evvelkilere olduğu gibi size de oruç farz oldu diyor. Bu ibare karşısında insanlık mevcut olduğu müddeçe oruç ibadeti mevcut olacaktır. Ortadan kaldırılamaz. Ama orucun ne zaman başlayıp ne zaman biteceği mevzuunda da Kur'an-ı Kerim'de tafsilat var. İşte "kulû veşrabû hattâ yetebeyyene lekumu'l-haytu'l-ebiyad" dan sonra diyor ki "sümme etimmu's-siyame ile'l-leyl" sonra orucu geceye kadar uzatın, tutun diyor. Şimdi bu günkü dünyayı ilkokuldan, ortaokuldan başlayarak öğrenmeye başlamış bir vatandaşımıza dünyanın bazı yerlerinde altı ay müddete varan bir şekilde güneş doğmadığı veyahut gündüz olmadığı gece olduğunu bilen bir vatandaşa bu ayeti tatbit et dersiniz, tatbiki mümkün müdür? Altı ay müddetle oruç tutması lazım mesela hiç bozmadan veyahut altı ay müddette hiç oruçsuz gezmesi lazım. Mümkün müdür? Olmaz böyle bir şey. Peki niye Cenab-ı Hakk "sümme etimmussiyame ilelleyl" demiş? İşte, bu gece kaydına, tamamıyla Rasûlullah (a.s.)'ın yaşadığı veya ona benzer coğrafi muhitlerde riayet edilecek demektir. Ben bunu böyle anlıyorum. Aksi takdirde siz ne namaz kılabilirsiniz, bazı yerlerde, ne de oruç tutabilirsiniz. Şimdi namazı nasıl kılacağız o zaman. Namazı

bizim alimlerimiz Peygamber Efendimizin zamanındaki şekliyle kitaplara yazmışlar, ve onun şartlarından birisi olarak, vakit tayinini, vaktin gelmesini koymuşlar ki, vakitsiz namaz olmaz, peki. Şimdi tarihe gidelim: İbn Fadlan'ın seyahatnamesini okudum. 310 hicri tarihinde, milâdi dokuzyüz ediyor, bizim Hazar denizinin kuzeyinde Volga bölgesinde Bulgar türkleri var. Türk Bulgarlar var. İsimleri Bulgar ama bu günkü Bulgar değil ha. Türkler bunlar, müslüman olmuşlar. Abbasi halifesine mürâcaatta bulunuyorlar: Bize ilim adamları gönder, biraz da para falan gönder diyorlar. Şimdi abbasi halifesininin gönderdiği heyete bu İbn Fadlan da dahildir, o anlatıyor durumu. Bizimle ilgisi olan tarafını sadece anlatayım. Bir de baktım diyor: adamlar yatsı namazını kaldırmışlar, yok kılmıyorlar. Niçin kılmıyorsunuz diye sormuş , vakit teşekkül etmiyor demişler. Gerçekten de Akşam namazı olduktan sonra sabahın şafağı söküyor. Yatsı vakti olmuyor. Şimdi vakti gelmeden namaz kılınmaz diye kitapta okumuşuz ya. Dolayısıyla yatsı namazını kaldırmışlar, namazı dört vakte indirmişler. Şimdi ben size soruyorum: dört vakte indirmenin mesuliyeti kime aittir? Mesuliyeti tabii ki bizim alimlerimize aittir. Malesef, Horasan fakihleri, böyle bir fetva vermişler. Halbuki bana göre zamanla ilgili bu kayıtlar Rasûlullah (a.s.)'ın zamanındaki şartlarla mukayyettir. O şartların geçerli olduğu bölgelerde onlara riayet edersin. Birkaç sene evvel bir Suudi Prensini aldı Amerikalılar, uyduda gezdirdiler. Adama sordular: neye göre namaz kılacaksın bu yokluculukda? Adam saatini gösterdi. Saate göre. Vakit teşekkül etmiyor. Namaz kılmam demedi böyle bir istisnai durumda. Aynı müşkilat kuzeye ve en kuzey e doğru gittikçe ve en güneye doğru gittikçe daha da fazlalaşiyor. Peki buradaki müşkilatın sebebi nereden kaynaklanıyor? Halbuki, İslâm mâdem alemşumul bir dindir, dünyanın sonuna kadar baki kalacak bir din, öyleyse kitabların bu esas gözönüne alınarak yazılması gerekir. Bizler hiç olmazsa bu elastikiyeti lütfen göz önünde bulunduralım. Şimdi kitaplarımızda mesela Erzurumlu Ö.N.Bilmen

hocaefendinin Büyük İslâm İlmihali'ni açtığı zaman ne görürsün, itikaddan sonra suların ahkamından bahseder değil mi? Suların ahkamı mevzuu ne demek. Yani, bir müslüman temiz yemek ve temiz içmekle mükellefmidir, Kur'an-ı Kerim'e göre evet. Peki bu temizliğin ölçüsü nedir? İşte bu temizliğin ölçüsünü bizim ilk İslâm alimleri ki hepsi de ansiklopedik mahiyette ilim adamları idi, her türlü meseleye cevap vermek mükellefiyetinde idiler, onun için her meseleyi yazmışlardır kitaplarına. Bir suyun temizlik ölçüsü ana hatlarıyla nedir bize göre? Bir su renksiz olacak, kokusuz olacak değil mi, bir de ne olacak tatsız olacak. Bir gün Çernobil hadisesi oldu, Rusyadan bu radyasyon yayıldığı zaman, dendi ki bize sakın radyasyonlu su içmeyin. Radyasyonlu dediğimiz su, tamamıyla bizim fıkıh kitaplarında helal olarak yazılmış sudur. Fıkıh kitabına göre helaldır, ama ilme göre haramdır, değil mi? Biz hangisini tatbik edeceğiz? Eski fıkıh kitabına uyarsak Kur'an'a aykırı hareket etmiş oluruz. Buralarda da oluyordu belki, bizim Ankara'da sık sık olur, klorlarlar suyu. Şimdi ilmin klorlu suyunu mu içeceğiz yoksa fıkıhın, ilmihalin tavsif ettiği klorsuz suyu mu ? biz bugün fıkıhın dediğini bırakıp ilmin gerektirdiğini yapıyoruz. Fıkıhın o devirlerde koyduğu ölçü bu güne kafi gelmiyor. Dolayısıyla bu misal olarak verdiğim hususları bütün bu nevi meselelere teşmil ederek, çözümler üretmek bu gün en başta İslâm hukukçusu alimlerimizin hadisçilerimizin, müfessirlerimizin vazifesidir. Gelelim en hayati meseleye: esas ana ahkam ayetlerinde durum ne olacaktır? Bir miras meselesini Kur'an dan farklı nasıl düşünebileceğiz? Epey oldu, hepinizin ismini bildiğiniz, Fazlurrahman rahmetli, bizim Ankara İlahiyat Fakültemize geldi. Orada panel düzenliyoruz, karşılıklı konuşuyoruz. Bir hatıramı nakledeyim size kulakları çınlasın, Mehmet Aydın hocamız o zaman asistan, tercümesini yapıyor, ingilizce konuşuyor hoca. Ben hocayı yormamak için, evet veya hayır diyecek şekilde sualimi geniş olarak arzettim kendisine ve dedim ki, sayın hoca dedim, size göre, Kur'an-ı Kerim'in estaizu billah, "Lizzekeri mislü hazzilünseyeyn" ayeti

Rasûlullah (a.s.)'ın devrinde tam adaleti yerine getiren bir ayet idi. Çünkü o zamanlar, bütün mesuliyet, evin geçimi, kadınların değil erkeklerin üzerinde idi, şuydu buydu. Ama şartlar değiştikçe öyle anlar geldi ki, hanımlar da mesuliyetin altına girer oldular. Onlar da çalışıyorlar, onlar da evin geçimine katkı sağlıyorlar. Böyle bir durumda, kadınlarla erkeklere eşit hisse vermek, Kur'an-ı Kerim'in adâlet ölçüsüne uygun mudur? Hoca rahmetli: Evet, dedi ve ilave etti: Hattâ günümüzde kadınlara daha fazlasını vermek Kur'anın adâlet prensibi gereğidir.

(II. Kaset)

Fazlurrahman hoca bir müsteşrik değildi, dini bütün bir müslümandı. Amerika'da senelerce imamlık yapmış bir adamdı. Ama kabul etmediğimiz fikirleri olabilir, o ayrı meseledir. Şimdi hocanın gayet samimane olarak düşündüğü şey, bana göre, Kur'an'ın ana prensiplerini hâkim kılmaktır. Bunu genişletecek olursanız, bu günün şartlarıyla Kur'an ın ve sünnetin espirisi, prensipleri açısından, çatışır durumda görebileceğimiz şeyler üzerinde sizin çözüm getirme imkanınız olacak.ama kendimin de dahil olduğu ilahiyatçılar zümresi içinde hiçbir arkadaşımızın, hiçbir hocamızın, henüz kati olarak konuşabilecek bir durumda olduğunu ben zannetmiyorum. Daha çözüm arayışı içindeyiz. Bu çözüm arayışında bize en fazla, en doğru kaynaklık yapabilecek unsur, kendi kitâbiyatımızdır. Eskiden, müslümanlıkları, imanları, amelleri kendimizle kabili kıyas görmediğimiz büyük zatların yaşadığı devirlerde bu problemlere, acaba nasıl bir hal çaresi bulunmuş? Bu çerçevede yaptığım mütevazi araştırmalarımda gördüm ki nadir de olsa bizlere yol gösterici misaller var ve bu misaller, daha birinci asırda, bakın İslâmın birinci asrında, hem Kur'an-ı Kerim'in hukuki hükümlerinde, hem hadislerin, sünnetin hukuki mevzuatında şartlara göre değişmeyi kabul eden alimler bulunduğunu gösteriyor. Bunların her birinden birer misal vereyim: Bizim temel saydığımız hadis kitaplarımızda Rasûlullah'ın şöyle bir hükmü vardır: "la yerisulmüminu'l -kafire vetelkafirul-

mümine” yani müslüman kafire mirasçı olamaz, kafir de müslümana mirasçı olamaz. Bu hüküm peygamberimizin bir hadisi olarak mevcuttur kitaplarımızda. Şimdi diyeceksiniz ki niye söylemiş bunu böyle. Bunun niçin söylendiğini izah etmeye kalkışabilir ve: “Rasûlullah (a.s.) istiyordu ki, bütün maddi endişeleri bir tarafa atabilecek bir ümmet vucuda getirmek, istiyordu yani müslüman olduğu zaman arkasında mal endişesi taşımasın, ihlasla gelsin bu davaya. Böyle bir ümmet yaratmak istiyordu. “ diyebilirsiniz. Gerçekten de ilk İslâm ümmeti böyle idi. Birinci asra gidelim. Hz. Muaviye devri, büyük muhaddis Said İbn Mansur’un, Sünen’i vardır. Küprülü kütüphanesinde, henüz yayınlanmamıştı. Yazma nüshasından okuyorken rastladım. Hikaye şuydu: Bir vatandaş gelmiş, hıristiyanken müslüman olmuş. Babası ölmüş, kardeşleri kalmış. Bunlar hıristiyan. Muaviye’ye çıkmış şöyle soruyor: “Ey halife diyor. İslâmiyet bana zarar mı verecek, fayda mı verecek?” Tabii ki fayda verecek diyor Muâviye, ne oldu ki? Tatbikata göre diyor, ben babamın mirasına sahip olamıyorum. Benim müslüman olmağım beni maddeten zarara uğrattıyor demek istiyor. Kaynağımızın yazdığına göre, Muaviye: bir müslüman kafirden miras alabilir, ama kafir müslümandan miras alamaz, fetvasını vermiş, ve Irak valisine, Ziyad b. Ebihi’ye bu yolda emirname göndermiş, o da kadısı Şureyh’a aynı emri tebliğ etmiş ve tatbikat o safhada olmuştur. Şimdi böyle bir durumda Muâviye ne yapmış oluyor. Peygamber Efendimizin o okuduğum ilk hükmünü, şartlar değiştiği için müslümanın lehine çevirmiş olmuyor mu? Oluyor. Halbuki bizim Mecelle’mize geçmiş olan bir hükümde ne var: “mevridi nasda içtihadı mesağ yoktur.” Yani bir mevzuda nass varsa nasstan kasdımız, Kur’an ve sünnet hükmüdür, içtihad yapılmaz orda diyor. Fakat Muâviye’nin bu tatbikatı Mecelle’mizle uyuyor mu? Hayır uyumuyor. Demek ki Mecelle’nin hükmü o hadise uymuyor. Vaktinizi epey işgal’ettim. Bir de Kur’an-ı Kerim’den vereceğim bir misalle konuşmamı sona erdireyim, son derece mühim. 1986’da yayımlamaya

başladığımız İslâmi Araştırmalar dergisinde, ki daha sonra İslâmiyat'ı yayımlamaya geçtik yazdığım bir makalede, bu mîsâle yer verdim. Ve dedim ki, vaktiyle Libya'da iken Garaudy ile tanışmıştık bana bir kitabını vermişti. Uçakla geliyorken açtığım ilk yerde, onun bir iddiasıyla karşılaşmıştım. Orada diyordu ki Garaudy, fransızcasını okumama lüzüm yok, "Kur'an da, her millet ve her zaman için bizzat geçerli bir hukuk mevzuatının bulunabileceğini ileri sürmek, İslâmın istikbali için muhakkak ki dar ve öldürücü bir yorumdur." Eğer Kur'an ın hükümlerini her yerde aynen uygulayacağız diye tutturursanız, diyor, İslâma öldürücü darbe vurursunuz. Şimdi ben dedim ki, hadî diyelim bu mühtedi dindaşımızı İslâm âlimi kabul etmeyelim. Ama şimdi zikredeceğim iki satırlık bir ibareye ne diyeceksiniz? İbare aynen şudur: biliyorsunuz Kur'an-ı Kerim'in 5. Mâide sûresinin 5. ayeti, estaizu billah, "elyevme uhille lekümüttayyibat" diye başlayan ayet. Size tayyib şeyler helal kılındı diyor. Devamında da "velmuhsanâtu minellezîne ütulkitâb", yani ehl-i kitab hanımları da size helaldır. Bir müslüman erkek bir yahudi hanımı, bir hıristiyan hanımı almak hürriyetine sahip, helaldır. Ayette metin olarak bu böyledir. Değil mi sayın tefsir hocamız? Vaktiyle ben bir mevzûu işliyorken, Tefsir-i Razi ye bakıyordum. Şu ibareye rastladım. Önce şunu söyleyeyim: bu tefsir benim bilebildiğim kadarıyla ilk defa 8 cilt olarak istanbulda basıldı. 25 otuz cilde varan baskıları da var. Ve gördüm ki, Türkiye'de olsun başka yerlerde olsun böyle bir hükme dokunan yok. Yani Razi'yi satır satır okuyan hiçbir vatandaşımız yok. İnşâallah olacak, bundan sonra olur. Aynen okuyorum. Burada ilahiyatçı hocalarımız var, talebelerimiz var. Birinci asrın Mekkeli büyük bir âlimi, İmamı Ata İbn Ebi Rebah bu zatın vefatı 114 veya 115'tir. Hicri. İmamı Azam'ın hayranı olduğu bir hocasıdır. İmam Şafii'nin kendinden daha hayırlı gördüğü zattır. Şimdi bu zatın bir hükmünü okuyorum, bu ayetle ilgili olarak. "innemâ rahhasallâhu teala fittezevvuci bilkitabiyeti fi zelikelvakt", Allah Teâla diyor, kitabiyeye ile yani ehli kitab

hanımı ile evlenmeye ayetin nazil olduğu sıralarda ruhsat vermişti, dikkat buyurun ayet “uhille lekum” diye başlamıştır, helal kılındı diyor, ama imam Ata buna ruhsat diyor. “liennehu” sebep ne diyor, “kane fil müslimati killetun, diyor, çünkü müslüman hanımların adedi az idi diyor, nüfusları azdı. Erkek nüfus fazla kadın nüfus azdı bu yüzden böyle bir evliliğe, ihtiyaç vardı “ve emmel”ân” amma şimdiye gelince, “fihinne’l kesretu’lazîme” elhamdulillah sayılarına bereket oldu şimdi, müslüman hanımlar çoğaldı diyor. “Fe zâletil hâcetu fela cereme zâletirruhsa”, ihtiyaç zail olduğu için ruhsat da zâil olmuştur. Bakın şimdi nedir bu Allah aşkına? Allah teala Kur’an’da Yahudi hanımını Hıristiyan hanımını almayı helal kılmış, birinci asrın bir alimi çıkıyor, bu diyor mahalli bir değerdir. Tarihsellik diyorlar şimdi, bu durum değişmiştir. Kur’an ın bu helal hükmünü tatbik etmek câiz değildir diyor. Şimdi siz buna imam Atâ’nın bu kanaatine katılmayabilirsiniz. Yani ben bu görüşte değilim diyebilirsiniz. Ama şunu diyemezsiniz: daha birinci asırda, Kur’an’ın bu şekilde yorumunu yapan alimler yoktur diyemezsiniz, var. Şimdi denecek ki, e... hoca siz bu kapıyı açarsanız bizim laiklikle kavgamız o zaman biter. Değilmi? Laiklik ne demektir: din işlerini siyasete karıştırmamak. Yahu bununla alakası yok diyorum ben. Ben gene dinimi âhir zamana kadar tatbik etmek istiyorum, ama zamanımın şartlarına uygun şekilde tatbik etmek istiyorum. Gerek ibadetimde, meselâ zaman teşekkül etmedi diye, yatsı namazını kaldırmam, ben yine beş vakit kılarım, ama zamanını kendim tâyin ederek. Gene başka mevzularda da bu uyumu göstermek zorundayım. Bunun pek çok misalleri var. Daha Hz. Ömer zamanında ortaya çıkan durumlar meselâ. Ayetlerin bazı mevzû’i, mahalli değerde olan kısımlarını tatbikten kaldırmış büyükler vardır. Eğer biz bu çerçevede meseleyi geniş bir şekilde doğru anlamaz da, katı durumda kalırsak o zaman ne oluyor: size mescide haps olmak yolu gösteriliyor, mabede kapanmak yolu gösteriliyor. Bizim 1924’ de, D.İ.B. kuruluyorken, kanunda yer alan maddeleri göz önüne alırsanız, bu durumumuz

gayet açık ortaya çıkar. 1924 deki D.İ.Kanununda, kanunda bakın aynen şu şey vardır: buraya almışsam, size aktarayım. Diyor ki kanun maddesinde: muamelatı nasa dair ahkâmın teşri ve infazı, T.B.M.M'ne aittir diyor. Yani muamelatı nas ne demek? İnsanlarla ilişkideki hukuki durumlar, yani hukuk, bu hukuk sahasındaki bütün kanun koyma yürütme işleri B.M.M'ne devredilmiştir. Devamında ne diyor bakın: İslâmın bundan maada bunun dışında olan hususatı, itikat ve ibadatlara ilgili hususların tebliği vazifesi de D.İ.B'na veriliyor: İslâm'a bir ayırım uyguluyor. Bundan sonra kanun yapma vazifesi B.M.M'ne verilmiştir. Bu ne demektir? Eskiden yani şeriatı dayalı bir hükümet olursa, o kurumda mesela "innemalhamru velmeysiru" ayetini okuyup dururken bir şarap fabrikası açmak mümkün olur mu? Olmaz tabii. Lahmulhinzirin haram olduğunu bildiren ayet varken, domuz çiftliği açmak Türkiye'de mümkün olur mu? Olmaz tabii. Ve benim başkaca saydığım zıt hüküm ihtiva eden ayetleri tatbik etmek mümkün olur mu? Olmaz. Hiçbir devlet başkanının merasim icabı viski yahut bir konyak içmesi mümkün olur mu? Olmaz. Peki bu durumda ne olmuş. İşte kanun getirmişler. Kim getirmiş Allah aşkına? Bu kanunları yapanların, getirenlerin, el kaldıranların çoğu camiye giden, cami müdavimi kimselerdi. Yabancılar mı yaptı bu kanunları? Hayır, kendimiz yaptık. Niçin yaptık. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu zaman, bu kanunların, hani devletin dini İslâm'dır diye yazmışız ya, İslâm şeriatine göre kanun yapma vazifesi kime verilecek diye düşünmüşler, denildiğine göre bizim alimlerimiz bu vazifeyi deruhte etmeyi becerememişlerdir. Yok, böyle bir bilim kadromuz yok. O zaman Avrupa'dan tercüme kanunlarla devleti kurma mecburiyetinde kalmışlardır. Kabahat kimin, kabahat hepimizindir. Kendimiz Mecelle ile başladığımız kanunlaştırma hareketini tamamlayabildik mi? Hayır. Öyleyse durum çaresizliğimizin bir neticesi idi. Bu gün bu kanunları yapanlar, o kanunların eksikliğini gidermeye de çalışırlar. Ama problem gelip gelip neye dayanıyor. Bizim İslâm kaynaklı kanunlarımızla çatışma durumu ortaya

çıkıldığında ne türlü hareket edeceğiz? Problem bundan kaynaklanıyor. İşte bunun çözümü için, benim gibi abdi acizlerin ileri sürebileceği, çözüm şudur: biz önce, kendi kültürel varlığımızı tanımakla mükellefiz. Şu verdiğim birkaç misali çoğaltabiliyor muyuz? veyahut başka sahalarda onların çözümlerinin neler olduğunu tesbit edebiliyor muyuz? Ancak ondan sonra bir karar alma aşamasına gelebiliriz diye düşünüyorum. Yoksa cffel kalem olurdu olmazdı demek, gayri ilmi bir davranıştır. Bu hiçbir bilim adamının yapabileceği bir davranış değildir. Şimdi bu gaye ile, senin ve benim gibi düşünenler, seneler öncesinde, bâri dedik dergiler çıkaralım da şu dergilerde arkadaşlarımız, incelemeler yapan arkadaşlarımız, bunları yazsınlar. Bunların münakaşasını yapsınlar. Bu gün haber aldım ki, mütevazi imkanlarla çıkartmakta olduğumuz İslâmiyat'ın Türkiye'deki en fazla talibi olan yer burası imiş. Erzurum şehri imiş. Bu bakımdan sizlere şükranlarımı sunuyorum. Aman yardımcı olun kendinizde bize ilmi olarak yardımda bulunun ve bu dergiler çoğalsın. Bu araştırma yapabilecek arkadaşlarımıza muzahir olun. Bir ilim adamı kolay yetişmiyor. Bu kolay yetişmemenin ızdırabını çekmesin ilim adamlarımız. Gerek ilahiyat fakültelerinde, gerek başka yerlerde İslâm ilimleri ile uğraşanlara yardımcı olunmalıdır. Artık bu gün camilere halı yığmakla İslâm kurtarılamaz. Gerçi onlara yardım etmek de dini vazifemiz içindedir. Halkımız, içinden geliyor, camiye halı bağıslıyor. Yardım deyince camiye düşünüyor. Ben şunu söylüyorum: İslâm'da din adamı diye bir sınıf yoktur. Neden yoktur? Çünkü madem İslâmiyet dünyanın bütün işleri ile meşguldür, kim meşgül ise o kimse dininin adamıdır. Bugün bizde bir fizikçinin, bir kimyacının, bir sanatçının, bir tabibin.. İslâmda yeri din adamlığının dışında değildir katiiyetle. Onların hepsi de dinin adamıdır. Çünkü gencl prensipler çerçevesinde, insanlığın saadeti uğruna hayırlı işler, salih amel işleyen her vatandaşın yaptığı işi dinî saymak, Kur'an-ı Kerim'in bir emridir. Bir ziraat fakültemiz ne kadar dininin icabını yapıyorsa, ilahiyat

fakültemiz de öyledir, tıp fakültemiz de öyledir, veteriner fakültemiz de, ila nihaye aynı değere sahiptir. Bu bakımdan bizim tek kurtuluşumuz ilmi sahada yükselmeye bağlıdır. Çünkü Cenab-ı Hakk “innallahe yemurukum en tueddul emânâti ila ehliha” buyuruyor. Allah Teala size emrediyor ki işleri, ehline, otoritesine, mütchassisına verin. Siz bana hoca sen İslâmiyet okuyorsun, şu benim koyunu daha güzel bir besle dese, benim o tarakta bezim yok derim. Kim yapar bu işi? Veteriner hocam yapar. Çünkü ehil adam odur. Bu ehil adamları her sahada yetiştirmedikçe, İslâmın geleceği karanlıktır sayın dinleyiciler. Her sahada diyorum. Her sâha İslâmın bir sahasıdır. Bu sahalarda gereken seviyeyi tutturabildiğimiz zaman, Cenab-ı Hakkın vadedtiği “li tuzhirahu ale’ddini kullih” eınri yerine gelecektir. Biz göremesek bile. Hepinize sonsuz hürmetler, teşekkürler.